

”האם כל אמצעי מקדש את המטרה?”

הבה דוידוב BPT, MA¹, ניצן אטקין BPT³, עדן אפטר BPT³

¹ יו"ר ועדת האתיקה של הפיזיותרפיסטים בישראל

² ראש היחידה ללימודים קליניים ומרצה בחוג לפיזיותרפיה, אוניברסיטת חיפה

³ בוגרת החוג לפיזיותרפיה, אוניברסיטת חיפה

לבקש מן האחות האחראית את המפתחות למרפסת.

הדילמה של נטע, סטודנטית לפיזיותרפיה: האם להשתמש בעישון כתמריץ להליכה למרות ההשפעות המזיקות של עישון, או לוותר על תרגול ההליכה למרות הנזק הטמון בכך.

מה אתם הייתם עושים? מדוע?

הערכים והנושאים האתיים העולים בדילמה:

יושר ויושרה מקצועית, אחריות חברתית, אי-גרימת נזק, הטבה

מול

כבוד האדם וכיבוד האוטונומיה, הסכמה מדעת,

אי-גרימת נזק, הטבה.

דיון במקרה: "האם כל אמצעי מקדש את המטרה?"

במקרה שנידון כאן אנו מסתמכים על הקוד האתי של הפיזיותרפיסטים בישראל:

http://www.ipts.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Kod_Eti_2018.pdf

במצב שבו קיימת דילמה אתית, הקושי להחליט על דרך הפעולה נובע מכך שהערכים שעליהם נבסס דרך פעולה אחת (למשל, לסרב להוליך את המטופל כדי שיוכל לעשן) מתנגשים בערכים שעליהם נבסס את דרך הפעולה השנייה (למשל, להוליך את המטופל למרפסת כדי שיוכל לעשן). בדילמה זו, כמו בדילמות רבות אחרות, לפעמים אותם ערכים תומכים בכל אחד מדרכי הפעולה אך בהיבטים שונים. במקרה שנידון כאן ערכים אלו הם: אי-גרימת נזק והטבה.

הקדמה: בכל גיליון של כתב העת מוצגת במדור זה דילמה אתית-מקצועית שעמה התמודדו עמיתים למקצוע. במדור של גיליון זה מוצג מקרה אשר התמודדה עמו סטודנטית לפיזיותרפיה במהלך ההתנסות הקלינית שלה. נשמח אם המקרה יידון בין עמיתים. לנוחותכם גם מובא ניתוח של המקרה לפי הקוד האתי של המקצוע.

תיאור מקרה: "האם כל אמצעי מקדש את המטרה?"

מקום ההתרחשות: בית חולים כללי, מחלקה כירורגית - במהלך התנסות קלינית.

נטע (שם בדוי), סטודנטית לפיזיותרפיסטית הנמצאת בהתנסות קלינית בבית החולים, קיבלה לטיפולה את סמי (שם בדוי), בן 50, אשר אושפז במחלקה הכירורגית עקב איסכמיה חריפה ברגל שמאל ועבר ניתוח דחוף של Femoro-Popliteal Bypass Saphenous Vein Graft. המטופל סובל ממחלות רקע, ביניהן Peripheral Vascular Disease, סוכרת סוג 2, יתר לחץ דם ואסתמה.

לאחר שהתקבל מן הרופא אישור דריכה, הביאה נטע לסמי הליכון גלגלים, והחלה להדריך אותו לקימה והליכה בהשגחתה, ברחבי המחלקה. סמי אמר שאינו מוכן לצאת מן המיטה כדי לתרגל הליכה. הוא היה נסער מאוד ואף בכה. נטע הסבירה לו את החשיבות שיש בתרגול ההליכה, במיוחד במצבו. סמי אמר כי הוא מוכן לתרגל הליכה רק אם היא תהיה לעבר המרפסת שבמחלקה, כדי לעשן. נטע הדגישה לפניו את הסיכונים שיש בעישון, במיוחד אצל אדם שיש לו מחלת כלי דם וסוכרת.

נטע פנתה למדריכה שלה, אשר סיפרה לנטע כי היא נוהגת להשתמש בעישון כתמריץ לתרגול הליכה, והציעה לנטע

ההחלטה שלא לתרגל הליכה עם המטופל כדי שיעשן מתבססת על הערכים ועל העקרונות האתיים האלה:

◆ **יֹשֶׁר ויושרה מקצועית - (Professional Integrity and Honesty)** - אדם בעל יושרה נאמן לערכיו המקצועיים, דובר אמת ומקיים את הבטחותיו. אצל אדם בעל יושרה קיימת הלימות בין מחשבותיו, אמירותיו ומעשיו. במקרה הזה, שימוש בעישון כתמריץ לתרגול ההליכה נוגד את היושרה המקצועית של נטע, שכן קידום בריאות הוא אחד מעקרונות המקצוע, ועישון מהווה גורם סיכון עיקרי לבריאותו של המטופל.

◆ **אי-גרימת נזק (Non maleficence)** - מתייחסת לשמירה על זכויותיו ועל רווחתו (well being) הפיזית, הנפשית והכלכלית של המטופל ולמניעת החמרה במצבו בעקבות ההתערבות. על פי הערך הזה, יש לשמור על איכות חייו הקיימת של המטופל ולהימנע מהתחלה או הפסקה של פעילות רפואית שעלולה להביא להידרדרות במצבו. ערך זה נועד להגביר את התועלת של הטיפול ולצמצם כל נזק אפשרי בעקבותיו. לפיכך, על פי הערך הזה, אין לגרום למטופל נזק נוסף על ידי כך שנאפשר לו לעשן, בידיעה שהעישון עלול לגרום להחמרת מצבו.

◆ **הטבה (Beneficence)** - עוסקת בחובה המוסרית לעזור לאחרים ולהימנע מפגיעה בהם. מטפל חייב להשתמש בכל הידע ולנקוט את כל האמצעים העומדים לרשותו כדי שמעשיו והתערבותו הקלינית יהיו למען טובתו המרבית של המטופל. לכן, כדי להיטיב עם המטופל, נטע צריכה לחפש דרכים חלופיות כדי לשכנע אותו לתרגל הליכה.

◆ **אחריות חברתית - (Social Accountability)** - אחריות חברתית עוסקת בכל החובות המוטלות על אדם מתוקף תפקידו או סמכותו או מתוקף התחייבות מקצועית שנטל על עצמו. על נטע מוטלת האחריות לקידום בריאות בקרב המטופלים וזה כולל הימנעות מתמריץ לעשן כחלק מן הטיפול.

מצד שני, ההחלטה להשתמש בעישון כתמריץ להליכה מתבססת על הערכים ועל העקרונות האתיים האלה:

◆ **כיבוד האוטונומיה (Respect for Autonomy)** - אשר נגזר מערך כבוד האדם (Human Dignity), מתייחס לניהול-עצמי (self-governance), להכרה בזכותם של יחידים להחזיק

בדעות משלהם, ולהחליט לבחור בדרכי פעולה על פי ערכיהם ואמונותיהם. כיבוד האוטונומיה כולל גם את כיבוד רצונותיו של המטופל והעדפותיו, שיתופו בתהליכי קבלת ההחלטות והימנעות מגישה פטרנליסטית. במקרה הזה, המטופל הסכים לתרגל הליכה רק בתמורה לעישון במרפסת. כדי לכבד את רצונותיו, ובכך את האוטונומיה שלו, צריכה נטע לתרגל עם המטופל את ההליכה לעבר המרפסת כדי שיוכל לעשן.

◆ **אי-גרימת נזק (Non maleficence)** - כאמור לעיל, ערך זה נועד להעצים את התועלת ולצמצם נזק אפשרי למטופל. בהחלטה לאפשר למטופל לעשן כדי שיסכים לתרגל הליכה אנו מונעים נזק למטופל שנובע מחוסר תנועתיות ממושכת.

◆ **הטבה (Beneficence)** - נטע רצתה לפעול למען טובתו המרבית של המטופל על ידי איזון בין התועלת לנזק ולפעול למען קידום בריאותו ורווחתו. ההחלטה להשתמש בעישון כתמריץ לתרגול הליכה מתבססת על ההנחה שהתועלת הקיימת מן התנועתיות (הליכה) רבה יותר מן הנזק אשר ייגרם מן העישון.

◆ **הסכמה מדעת - (Informed Consent)** - היא החובה שלנו כמטפלים לקבל מן המטופל הסכמה מדעת או סירוב מדעת לכל מרכיבי הטיפול. במקרה הזה, נטע הסבירה לסמי את החשיבות שיש בתרגול ההליכה, במיוחד במצבו, ולמרות זאת, הוא סירב לתרגול ההליכה במחלקה והתעקש לעשן. ההחלטה של סמי הייתה אפוא מתוך ידיעת הסיכונים הנובעים הן מחוסר התנועתיות והן מעישון.

כיצד נהגה נטע?

נטע בחרה לתרגל עם המטופל הליכה לעבר המרפסת כדי שיוכל לעשן, כלומר, היא השתמשה בעישון כתמריץ לתרגול ההליכה.

השיקולים של נטע:

נטע חשה מועקה אתית משום שמצד אחד, עישון מהווה גורם סיכון עיקרי עבור המטופל, ובמסגרת לימודיה נחשפה לאחריותו של הפיזיותרפיסט לקידום בריאותם של המטופלים. מצד שני, היא רצתה לכבד את רצונותיו ואת האוטונומיה של המטופל וגם רצתה למנוע ממנו סיכונים הנובעים מחוסר תנועתיות ממושכת.